

De Radikale havde i 1913 overtaget regeringsmagten for at få gennemført den nye grundlov, og for at få magten havde man lovet Christian X at administrere 1909-Forsvarslovene loyalt. Men man var grundlæggende uenig i lovenes neutralitetsforsvarsmål, og da man efter en kort tøven accepterede at fortsætte som regering efter minekrisen den 5. august 1914, indledtes en diskret proces med at tilpasse dansk sikkerhedspolitik til, hvad udenrigsminister Erik Scavenius og forsvarsminister Peter Munch kunne blive enige om.

Udviklingens kom til at ske i ryk, normalt fremprovokeret af de krigsførendes optræden i dansk farvand, og den tilknyttede nedbygning af landets forsvarsmuligheder lettedes af folkets voksende træthed over belastningen fra Sikringsstyrkeberedskabet og krigens påvirkning af økonomien. I foråret 1918 så det ud til, at Tyskland ville sejre på Vestfronten, som de allerede havde gjort det på Østfronten den foregående vinter, og efter at De Radikale havde bevaret magten ved Folketingsvalget signalerede man en politisk kapitulation over for Tyskland ved at fjerne efterretningschefen, kaptajn Erik With, og lade Berlin godkende den officer, der skulle være Ellis Wolffs afløser som Chef for Generalstaben.

De fem forsvarspolitiske grundopfattelser

- ❖ **Hæren, Højre:** Neutralitetsforsvar (mod Tyskland, den eneste mulige angriber) med det mål at holde længst muligt.
- ❖ **De ledende moderate venstrepolitikere: Niels Neergaard, Klaus Berntsen samt de fleste søofficerer:** Ligeligt neutralitetsforsvar, men kun i en rimelig tid (nok kun et par dage).
- ❖ **J. C. Christensen plus Viceadmiral Kofoed-Hansen:** "Tyskerkursen", men med modstand mod alle neutralitetskrænkere.
- ❖ **Erik Scavenius:** "Tyskerkursen", kun med militær modstand mod England.
- ❖ **De Radikales ledelse: Munch, Zahle, Rode, Brandes:** Neutralitetsmarkering som en politiopgave (da men ikke kunne stole på admiraler og specielt ikke på generaler).

❖ 1905-06: Grundlaget fastlægges:

❖ **Schlieffen** vinder accept af, at Danmark *som udgangspunkt* betragtes som neutralt, dvs. at hæren ikke skal afse væsentlige styrker til Nordfronten.

❖ **Moltke (d.y.)'s** informationer via Lütken fra J.C. Christensen konsoliderer beslutningen.

❖ 1906-09: **Prins Heinrich af Preussen**, stærkt danskfjendtlig, er første chef for Højsøflåden. Derefter flådeinspektør med uklar rolle. Ved krigsudbruddet i begyndelsen af august 1914: Chef for Østersøflåden.

❖ 1909-13: **Henning von Holtzendorff**, Højsøflådens anden chef, forsøger at opnå planlægning af anvendelse af Skagerak som udfaldsport, men fjernes af Tirpitz og kejseren tidligt i 1913, hvilket konsoliderer Danmarks neutralitet i månederne op til krigen. Men i september 1915 vender den nord-aktivistiske admiral tilbage som chef for Admiralstaben

❖ 1912: **Grev Ulrich von Brockdorff-Rantzau** tysk gesandt i København. Opnår fra 1914 et særdeles godt forhold til Scavenius, da enige om Danmarks sikkerhedspolitiske placering.

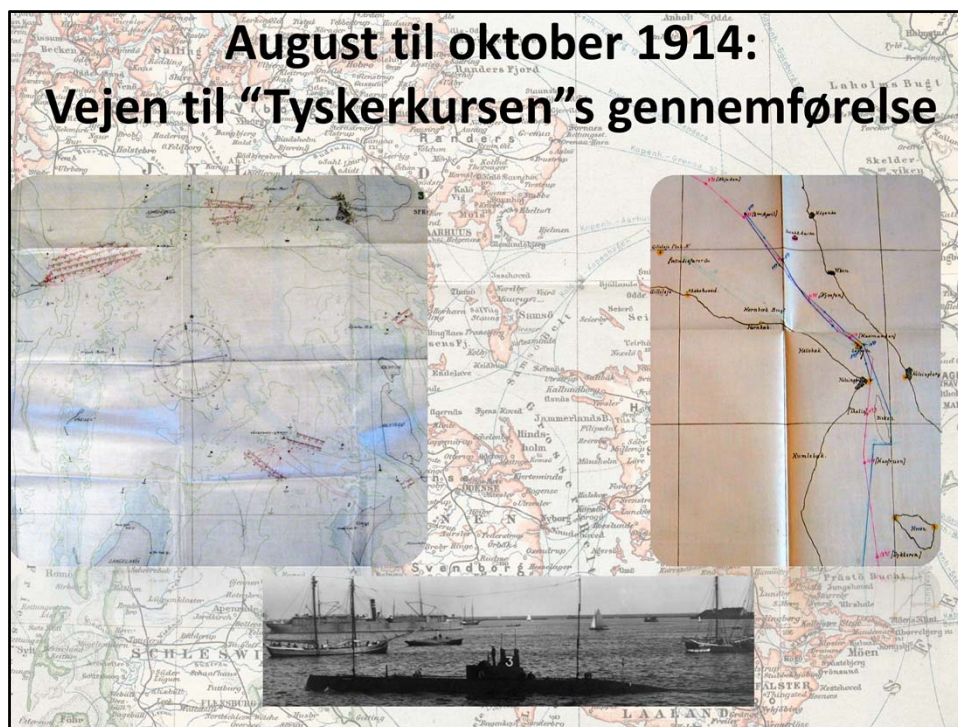
- ❖ Maj 1905: Odenseprogrammet og I.C.'s intensivering af forsvarskommissionsarbejdet
- ❖ Forår 1908: Er forsvar på linje med Tyskerkursen præsenteres som flertalsgrundlaget for en ny forsvarsordning, men I.C. falder som følge af Albertiskandalen
- ❖ September 1909: Forsvarslovene gennemføres, men slører delvis, at tyskerlinjen – kupforsvar ved København og neutralitetsforsvar ved Storebælt - var idégrundlaget. Indledningsvis fryses implementering dog mest muligt af den første radikale regering i håb om at vælte lovene efter nyvalg.
- ❖ 1910: De Radikales forsøg på at opgøre Forsvarslovene mislykkes, Klaus Berntsen til magten og gennemfører lovene i rammen af ligelig neutralitet
- ❖ 1911: **Otto Kofoed-Hansen** viceadmiral: Ekstremt stærk personlighed, der klart har signaleret, at medens landet skal forsvares mod alle, skal det indrettes i overensstemmelse med tyske sikkerhedsinteresser for at gøre tysk besættelse overflødig
- ❖ Maj 1913: De Radikale får magten igen, men lover at administrere

lovene med **Munch** som forsvarsminister, **Scavenius** udenrigsminister (ganske vist sammen med socialdemokrater flertal i Folketinget, men Venstre og Højre har klart flertal i Landstinget): I september 1913 omfattende mobiliseringsøvelse

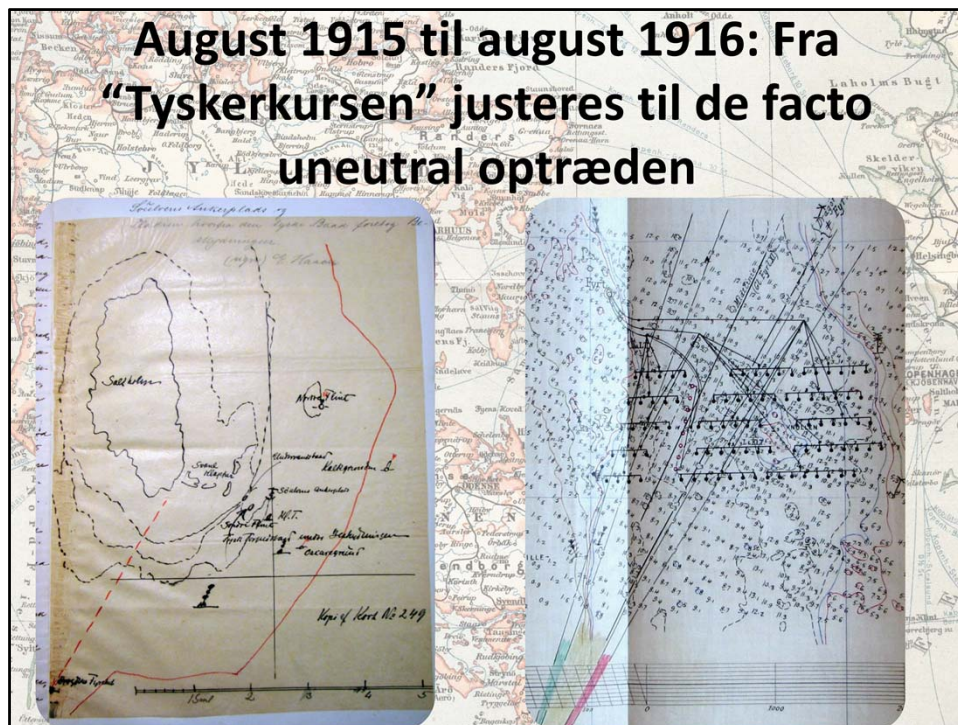

Forventninger og forudsætninger til en kommende europæisk stormagtskrig

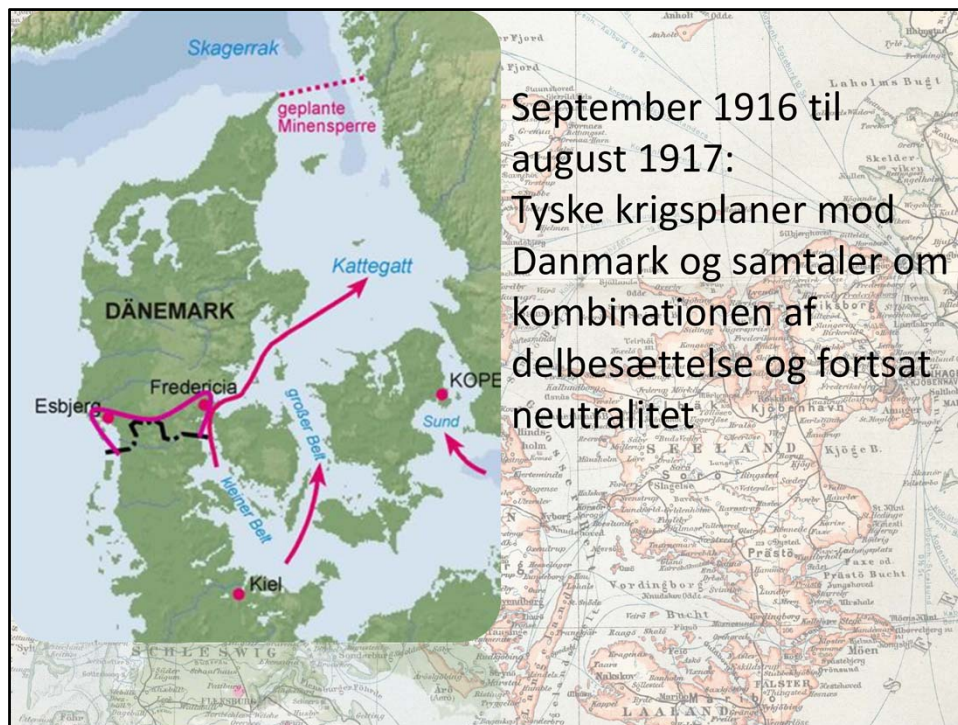
- ❖ Krigen ville blive relativt kort, dvs. måneder
- ❖ Forholdet til neutrals samt søkrigen ville i princippet blive reguleret af Haag-konventionerne
- ❖ Krænkelser af neutralitet ville være bevidste handlinger styret af militær nødvendighed (centralt eller lokalt)
- ❖ Uanset baggrunden for og karakteren af krænkelserne var det afgørende for det neutrale land at behandle de krigsførende ens

- ❖ Den oprindelige forsvarsplan med forsvarslovenes neutralitetsramme implementeres 31. juli-3. august: Kupforsvar ved København og i Køge Bugt, neutralitetsforsvar ved det åbne Storebælt
- ❖ Kampen om forholdsdorden ved etablering af Sikringsstyrken: Kofoed-Hansen tvinger regeringen til at acceptere, at flåden skal slå ved invasionsforsøg da han insisterer på at modtage tage skriftlig ordre om ikke at kæmpe (hvilket ville være i modstrid med Forsvarslovenes hensigt).
- ❖ Ranzaus forespørgsel om Danmarks stilling 2.-3. august samt Minekrisen 5. august konsoliderer "Tyskerkursen".
- ❖ Derefter striden med chefen for 2. Eskadre om forholdsdorden i Storebælt og den nye anvendelse af undervandsbådene.
- ❖ Begivenhederne 19.-21. oktober, hvor Kofoed-Hansen i samarbejde med Scavenius – men i konflikt med den Radikale ledelse - konsoliderer Tyskerkursen i Storebælt: Herefter er flådens primære opgave at kæmpe ved et engelsk indtrængningsforsøg.

- ❖ E13 krænkelsen skitseres med Kofoed-Hansens rolle.
- ❖ Understreger for admiralen risikoen for “Tyskerlinjen” af at insistere på ligelig reaktion på alle krænkelser.
- ❖ Sådanne fremtidige risici må undgås
- ❖ Lukningen af Øresund med samspillet mellem Kofoed-Hansen og von Holtzendorff, nu tysk admiralstabschef, via Scavenius og Rantzau
- ❖ Jyllandslagets resultat og de efterfølgende rygter om engelsk indtrængningsforsøg udløser et stigende direkte samspil mellem Rantzau og Kofoed-Hansen

September 1916 til august 1917:
 Tyske krigsplaner mod Danmark og samtaler om kombinationen af delbesættelse og fortsat neutralitet

- ❖ Udløsende faktorer: Mandskabskrisen, Rumæniens udnyttelse af centralmagternes svaghed samt den danske regeringskrise => Den tyske krigsplanlægning mod Danmark i efteråret 1916 til vinter 1917: Sikringsstilling Nord og offensive operationer.
- ❖ Munchs forsvarsnedbygningskridt for at hindre mulighed for modstand.
- ❖ Den tyske krigsplanlægning mod Norge og Rantzaus konsultationer med Scavenius om dansk reaktion

- ❖ Den ideale radikale neutralitetskrænkelse: Bjerregaard 1. september 1917: Forløbet beskrives.
- ❖ Den britiske indtrængen ("sweep") i Kattegat 2. november med sænkning af tysk hjælpekrydser og trawlere her. Den tyske flåde kræver at blive varslet i fremtiden. Dette indrømmes, så den danske flådes situationsbillede derefter straks gives til det tyske gesandtskab.

- ❖ Den tyske gesandt, grev Ulrich von Brockdorff-Rantzau: Lovet Holtzendorff at skaffe et varsel fra dansk farvandsovervågning fra Scavenius ved en engelsk operation (dvs. uafhængighed af upålidelige tyske spioner). Logikken er, at Danmark ikke gør modstand, *hvis Tyskland ikke invaderer først*. Så vil Danmark som en logisk konsekvens tillade tysk anvendelse af Jylland, osv.
- ❖ Henning von Holtzendorff: Det er OK, hvis gensandten kan levere, hvad han lover.

- ❖ Russisk revolutionsforløb, nederlag og kapitulation og den kommende tyske storoffensiv før amerikanerne kommer
- ❖ Ubådskrigen hvor først løsning i eftersommer 1918 med ny stor minespærring over Nordsøen
- ❖ Planlægningen af en base i Stavanger-fjordens ydre del for at kunne fortsætte krigen efter et operativt nederlag i Frankrig

- ❖ Marineattachéen for de nordiske lande, kommandør Fischer-Lossainens, analyse efter sejren over Rusland: Østersøen tysk indhav, Danmark *er* på plads i den nye orden
- ❖ Derefter begyndende ændring af tænkningen om Danmark: Evakuering af tungt skyts fra Sikringsstilling Nord mellem Haderslev og Aabenraa: Nu kun udgangspunkt for offensiv.

- ❖ 24.2 eftermiddag: damperen *Igotz Mendi* strander i dårligt sigt ved Højen Fyr vest for Skagen.
- ❖ 1730 meldes til det lokale politi.
- ❖ 1908 til Flådens Overkommando fra fyret.
- ❖ 2030: Det lokale stationsskib *Diana* melder, at skibet er en tysk damper på vej fra Bergen til Kiel, der søgte bjærgenhjælp fra Switzers bjærgedamper *Viking*.
- ❖ 2107 afklares, at skibet er spansk, ikke tysk.
- ❖ 2130 sendes *Diana* til standingsstedet for at undersøge om damperen er bevæbnet, fører orlogsflag og besætningen er uniformeret. Switzer må ikke assistere. Den strandede dampers radioantenner skal nedtages.
- ❖ 2200: Torpedobåden *Spækhuggeren* sendes fra Øresund til Skagen. Kort efter melder *Diana*, at damperen er statskib med orlogsflag med 90 mands uniformeret besætning, hvor maskinbesætningen taler spansk.
- ❖ 2245: Den lille krydser *Heimdal* sendes fra Storebælt til Skagen. Som for *Spæghuggeren* og *Diana* understreges alt under Flådens Overkommandos kommando.
- ❖ 2330: Fyrmesteren indberetter, at damperens næstkommanderende

har rapporteret til hjælpekrydseren Wolfs chef, kaptain Nerger, i Kiel. Allerede den 23.2 havde man fra Ritzau hørt om hjælpekrydserens hjemkomst, dvs. at damperen enten er en prise eller også hjælpekrydser.

❖ 25.2 kl ca. 0230: Diana havde nået strandingsstedet: Damperen spansk og ubevæbnet, 20 mands prisebesætning, mindst 21 fanger ombord. Den tyske chef vil have hjælp til bjærgning og protesterer mod eventuel.

❖ Morgen: 32 fanger i land med redningsbåde, nu kun 20 tyskere og 32 spanske søfolk om bord.

❖ 1045: *Spækhuggen* ankommer, og går med *Diana* på kampberedskab "klart skib".

❖ 1415: *Heimdal* ankommer og opankrer på strandingsstedet. Krydserens næstkommanderende om bord på *Mendis*. Hverken prisechefen eller den spanske besætning vil i land. Klager over, at *Diana* har blokeret *Vikings* indsats.

❖ 26.2 morgen: En tysk undervandsbåd nærmer sig, sandsynligvis for at evakuere prisebesætningen. Spørger *Heimdal*, om prisebesætningen er anholdt. Svar: Ikke på dette tidspunkt. Ubådens forsøg på radiokontakt til *Mendi* blokeres. Ubåden forlader derefter strandingsstedet, men holder sig i nærheden.

❖ Prisebesætningens næstkommanderende, der er i land, interneres.

❖ Formiddag: De blæser op: En del af den spanske besætning tages i land.

❖ 1730: Justitsministeriets (statsministeren også justitsminister) beslutning om internering sendes af Flådens Overkommando videre til Politimesteren i Skagen. Han skulle også hindre, at prisebesætningen ødelagde damperen. Interneringen skulle ske uden assistance fra flådens skibe, en umulig opgave.

❖ Nat 26-27.2: Storm kommer til hjælp

❖ 0235: Opsendelse af nødraketter fra prisebesætningen

❖ 0500-1315: Prisebesætningen reddes i land, og interneres. *Mendis* under spansk flag.

Med hjælp fra Nordsøen var alt lykkedes perfekt.

28.2: Den tyske admiralstabschef, von Holtzendorff, meddeler den danske gesandt angående interneringen *"af det tyske Prismandskab fra den ved Skagen strandede spanske Damper "Igotz Mendi", som Admiralen ikke kunde se nogen folkeretlig for, og som efter hans Mening vilde fremkalde meget "böses Blut" hernede... han vidste, at Hans Majestæt Kejseren også levende interesserede sig for de tyske Marinefolks skæbne... "*

Den tyske gesandt, Rantzau, var efter admiralens opfattelse medskyldig, fordi han skulle have hindret interneringen med en rettidig og energisk optræden.

5.3: Dansk afvisning med henvisning til to Haagerkonventioner

12.3: Den danske gesandt i Berlin gør klart, at den tyske flåde afviser de omtalte Haager-konventioner som relevant grundlag, da England ikke havde underskrevet disse. *"Det var i øvrigt det tyske udenrigsministeriums opfattelse, at den tyske marine måske ville acceptere en voldgiftsafgørelse, hvis det skete på den måde, at*

prisemandskabet straks blev sat fri mod løfte om at vende tilbage, hvis afgørelsen gik imod Tyskland. Men embedsmanden var af den opfattelse, at Marinen var så forbitret over den danske optræden, at man ville afvise enhver idé om voldgift. Kejseren og rigskansleren forventedes at støtte Marinen.”

Dette var reelt et ultimatum, og uden at dette blev registreret blev den tyske prisebesætning frigivet til orlov og fest sammen med de øvrige Wolf-besætningsmedlemmer. På trods af, at en voldgiftsavgørelse senere gik mod Tyskland, er der intet, der tyder på, at interneringen blev genoptaget.

- ❖ Admiralstabens Operationsafdelingschef, kontreadmiral Walter von Keyserlingk, besøg i København 15.3: Danmark havde vist sig som "illoyal", den tyske flåde ikke længere afventning af danske oplysninger før iværksættelse af besætning af Danmark.
- ❖ Admiralsmødet i Spa 22.3: Vi går mod Danmark, når nødvendigt og muligt.
- ❖ Ny britisk flådeoperation ind i Kattegat 15.4, denne gang for at minere farvandet. Det var heldigt for Danmark, at Tyskland indtil videre var optaget på vestfronten.

Sådan set helt naturligt:

❖ **Munch** fra 1905: Neutralitetsmarkering som en politiopgave (De Radikales ledelse). Det var militært forsvar – lig med krigsførelse på dansk jord – der skulle undgås. Dette er den røde tråd i hele forløbet i dansk forsvarspolitik fra 1905 til 1940, herunder under 1. Verdenskrig.

❖ **Scavenius**: Aristokrat, der efter sin tjeneste som ung diplomat i Berlin havde lært at beundre det arbejdssomme og disciplinerede tyske system. Det var for ham indlysende, at militært forsvar mod Tyskland var militært og nationalt selvmord, og han foragtede de danske nationalister, og militære, der ikke forstod dette. Derfor kun militær modstand mod England.

- ❖ 16.4: Otto Kofoed-Hansens død betyder, at kombinationen af Scavenius Tyskerkurs (intet forsvar ved tysk angreb) og Munchs neutralitetsmarkering blev uden konkurrence, og siden foråret 1917 har Munch fået hjemsendt så store dele af hæren, at man ikke kunne andet end at markere, og slet ikke i Jylland.
- ❖ Kun et regeringsskift kunne ændre situationen.
- ❖ 22.4: Folketingsvalget sikrede den radikale regerings fortsættelse med socialdemokratisk støtte.
- ❖ 25.4: Efter tysk henvendelse fjernes Erik With som efterretningschef og Tyskland bestemte, at at militærattachéen i Berlin, oberst Castonier, skulle afløse Ellis Wolff som dansk generalstabschef i maj, når Wolff blev Overgeneral.

Hvad der videre ville ske med Danmark og Norge i krigen ville blive afgjort ved fronten i Frankrig